

Mål C-311/19

Begäran om förhandsavgörande

Datum för ingivande:

16 april 2019

Domstol som begär förhandsavgörande:

Nejvyšší správní soud (Republiken Tjeckien)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

21 mars 2019

Klagande:

BONVER WIN, a. s.

Motpart:

Ministerstvo financí

...

BESLUT

Nejvyšší správní soud (Högsta förvaltningsdomstolen, Tjeckien) ... [kammaren i utökad sammansättning] i målet klaganden **BONVER WIN a.s.**, med säte i ... Ostrava [Tjeckien], ... och motparten **Ministerstvo financí** (finansministeriet), ... Prag 1 [Tjeckien], angående ett överklagande av finansministeriets beslut av den 22 juli 2014 ... antaget inom ramen för klagandens överklagande av den dom som Městský soud v Praze (Distriktsdomstolen i Prag) meddelade den 15 juni 2016 ...

har antagit följande beslut:

I. Följande frågor **hänskjuts** till Europeiska unionens domstol för förhandsavgörande:

- 1) Är artikel 56 och följande artiklar i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) tillämpliga på nationell lagstiftning (en tvingande rättsakt med allmän giltighet i form av ett kommunalt dekret) som förbjuder en viss tjänst i en del av en kommun, endast av det skälet att vissa av en tjänsteleverantörs kunder som påverkas av

nämnda lagstiftning kan komma från eller faktiskt kommer från en annan medlemsstat i unionen?

För det fall att denna fråga ska besvaras jakande: Är blotta påståendet att det kan finnas kunder från en annan medlemsstat tillräckligt för att artikel 56 FEUF ska vara tillämplig, eller är tjänsteleverantören skyldig att styrka att denne faktiskt har tillhandhållit tjänster till kunder som kommer från andra medlemsstater?

- 2) Har det någon betydelse för svaret på den första frågan att:**
- (a) den eventuella inskränkningen av friheten att tillhandahålla tjänster i hög grad är begränsad i både geografiskt och materiellt hänseende (eventuell tillämpning av ett *de minimis*-undantag),**
 - (b) det inte framstår som att den nationella lagstiftningen, varken rättsligt eller faktiskt, innebär en skillnad i regleringen av ställningen hos näringsidkare som tillhandahåller tjänster huvudsakligen till medborgare i andra medlemsstater i Europeiska unionen å ena sidan, och näringsidkare som fokuserar på en inhemsk kundkrets å andra sidan?**

II. ... [nationellt förfarande]

Skäl:

I. Saken i målet vid den nationella domstolen

- [1] Sökanden (klaganden) är ett tjeckiskt bolag som tillhandahöll hasardspel i staden Děčín i enlighet med en licens som utfärdats av motparten, finansministeriet. **[Orig. s. 2]**
- [2] Kommunen Děčíns dekret nr 3/2013 om reglering av vadslagning, lotterier och liknande spel, en tvingande rättsakt med allmän giltighet, förbjöd tillhandahållande av vadslagning, lotterier och liknande spel i den mening som avses i Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách (lag nr 202/1990 om lotterier och liknande spel, nedan kallad lotterilagen) i kommunen Děčín, med undantag för kasinon som är belägna på de platser som anges i bilaga 1 till nämnda dekret. Följaktligen agerade licensierade tillhandahållare av lotterier och vadslagning i strid med lagen såvitt deras lokaler inte var belägna på någon av de adresser som anges i bilagan till det kommunala dekretet.
- [3] Genom beslut av den 22 oktober 2013, antaget med stöd av artikel 43.1 i lotterilagen, återkallade motparten klagandens licens att tillhandahålla hasardspel på adressen Kamenická 657/155, Děčín. I skälen till beslutet angav motparten att denna licens inte uppfyllde kraven i kommunalt dekret nr 3/2013. Klaganden överklagade motpartens beslut genom ett administrativt överklagande, vilket ogillades av finansministeriet genom beslut av den 22 juli 2014.

- [4] Klaganden överklagade sistnämnda beslut till Městský soud v Praze, som likaså ogillade talan. I domskälen uppgav den domstolen bland annat att klaganden inte kunde vinna framgång med argumentet att de nationella bestämmelserna stred mot unionsrätten. Nämnda domstol konstaterade att unionsrätten inte är tillämplig på den aktuella situationen, eftersom klaganden i förevarande mål inte är en person som utövar friheten att tillhandahålla tjänster.
- [5] Klaganden överklagade Městský soud v Prazes dom till Nejvyšší správní soud. Klaganden gjorde härvidlag gällande att Městský soud v Praze agerade felaktigt då den inte tillämpade unionsrätten. Klaganden företräder uppfattningen att bestämmelserna i Děčíns kommunala dekret nr 3/2013 och bestämmelserna i lotterilagen (i synnerhet artikel 43.1 jämte artikel 50.4) strider mot unionsrätten. Klaganden åberopade i detta avseende EU-domstolens dom *Berlington Hungary m.fl.*, C-98/14, enligt vilken åtgärder som medlemsstaterna vidtar i syfte att inskränka tillhandahållande av lotterier inom deras territorium måste uppfylla de kriterier avseende proportionalitet som EU-domstolen fastställt i punkt 92 i den domen. Klaganden gjorde gällande att regleringen av lotterier i Tjeckien inte uppfyller dessa kriterier: den nationella regleringen av lotterier är inte sammanhängande och systematisk, eftersom den tillåter att kommuner agerar godtyckligt när de utfärdar tvingande rättsakter med allmän giltighet i form av dekret, utan att några regler eller begränsningar föreskrivs för dem.
- [6] Med hänvisning till punkterna 25 och 26 i EU-domstolens dom *Berlington Hungary* påpekade klaganden att ”en del av kunderna” som hade besökt lotteriverksamhetens lokaler i Děčín och använt vissa av de aktuella lotterierna som en tjänst var medborgare i andra medlemsstater. Klaganden tillhandahöll således tjänster till dessa personer i den mening som avses i artikel 56 FEUF. Till stöd för detta påstående åberopade klaganden ett intyg under sanningsförsäkran som lämnats av en person med ingående kännedom om situationen i de aktuella lokalerna, och föreslog även att denna person skulle höras som vittne. Till stöd för sin talan åberopade klaganden även ett antal andra grunder som saknar relevans för de frågor som hänskjutits för förhandsavgörande.
- [7] I svarsskrivelsen gjorde motparten bland annat gällande att unionsrätten inte är tillämplig på rent nationella förhållanden och att argumentet avseende utländska kunder saknar relevans.
- [8] Femte kammaren vid Nejvyšší správní soud beslutade efter en preliminär bedömning av målet att avvika från Nejvyšší správní souds tidigare rättspraxis. Den hänvisade därför målet till kammaren i utökad sammansättning vid Nejvyšší správní soud. Den femte kammaren angav att Nejvyšší správní soud i fall som klagandens vanligtvis inte har ansett att det föreligger någon ”unionsrättslig aspekt”, vilket har inneburit att den som har tillhandahållit lotterier och andra spel i dessa förfaranden inte kunnat åberopa unionsrätten, i synnerhet friheten att tillhandahålla tjänster. Klaganden ingav emellertid en kompletterande inlägga till den ursprungliga ansökan och överklagandet och gjorde därigenom gällande att unionsrätten är tillämplig, eftersom vissa av klagandens kunder, till vilka

klaganden tillhandahöll tjänster i den mening som avses i artikel 56 FEUF, var medborgare i andra medlemsstater. Dessutom ligger Děčín cirka 25 km från den tyska gränsen och är en populär ort för tillhandahållande [**Orig. s. 3**] av tjänster till tyska medborgare. Det kan således inte finnas någon tvekan om att det föreligger ett gränsöverskridande element. Detta argument gjorde att femte kammaren överförde målet till kammaren i utökad sammansättning.

- [9] Femte kammaren anser att unionsrätten är tillämplig i målet just på den grunden att vissa av klagandens kunder är medborgare i andra medlemsstater. Om en klagande har gjort gällande att denne tillhandahåller tjänster även till medborgare från andra medlemsstater kan blott ett påstående att det rättsliga förhållandet är ett rent nationellt förhållande som saknar samband med handeln mellan medlemsstater inte utgöra hinder för tillämpningen av unionsrätten. Det följer av domen i målet *Berlington Hungary* att när en del av kunderna är medborgare i andra medlemsstater så är det inte ett rent nationellt mål, utan att fråga är om tillhandahållande av gränsöverskridande tjänster i den mening som avses i artikel 56 FEUF. Följaktligen utgör den omständigheten att klaganden är en tjeckisk juridisk person som tillhandahåller tjänster i Tjeckien inte hinder för att tillämpa unionsrätten i förevarande mål.
- [10] Femte kammaren understryker att medlemsstaterna, trots att bestämmelserna om hasardspel inte är föremål för unionsrättslig harmonisering, är skyldiga att följa unionsrätten, och i synnerhet primärrättens bestämmelser om friheten att tillhandahålla tjänster. Samtidigt ska det beaktas att EU-domstolen inte tillämpar en *de minimis*-regel när den bedömer huruvida en viss inskränkning i de grundläggande rättigheterna på den inre marknaden omfattas av unionsrätten. EU-domstolen har i fast rättspraxis fastställt att FEUF är tillämpligt på alla inskränkningar av en grundläggande frihet, till och med en snäv eller obetydlig inskränkning i en sådan.
- [11] Mot bakgrund av konstaterandena ovan och i synnerhet ... EU-domstolens rättspraxis, anser femte kammaren att det inte är nödvändigt att hänskjuta frågan huruvida förevarande fall har ett unionsrättsligt element till EU-domstolen. I detta avseende är denna fråga att anse som *acte éclairé*. Emellertid har andra kammare vid Nejvyšší správní soud gjort en annan bedömning i jämförbara mål, och ansett att unionsrätten inte har varit tillämplig ens i fall där tjänster till viss del tillhandahållits till medborgare i andra medlemsstater i unionen. Femte kammaren överförde därför frågan till kammaren i utökad sammansättning vid Nejvyšší správní soud, för att den ska ändra tidigare rättspraxis.
- [12] Klaganden har som svar på att målet överförts till kammaren i utökad sammansättning föreslagit att den kammaren ska hänskjuta en begäran om förhandsavgörande till EU-domstolen, så att den kan klargöra huruvida unionsrätten är tillämplig eller ej.

II. Tillämpliga unionsrättsliga och nationella bestämmelser

- [13] I artikel 56 FEUF föreskrivs följande: ”Inom ramen för nedanstående bestämmelser ska inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom unionen förbjudas beträffande medborgare i medlemsstater som har etablerat sig i en annan medlemsstat än mottagaren av tjänsten.”
- [14] Enligt artikel 50.4 i lotterilagen, som var tillämplig 2013, får en kommun anta en tvingande rättsakt med allmän giltighet i form av ett dekret som föreskriver att tillhandahållandet av vadslagning, lotterier och liknande spel endast får ske på platser och vid tidpunkter som föreskrivs i nämnda dekret, eller föreskriver på vilka platser i kommunen och vid vilka tidpunkter tillhandahållandet av dessa lotterier och liknande spel är förbjudet, eller helt förbjuder tillhandahållandet av lotterier och liknande spel i kommunen. Lotterilagen innehåller även en definition av vadslagning, lotterier och liknande spel.
- [15] Enligt lotterilagen har kommuner rätt att reglera tillhandahållandet av hasardspel genom att anta tvingande rättsakter med allmän giltighet på grundval av deras rätt till självbestämmande. Enligt denna rätt kan de föreskriva att hasardspel är helt förbjudet inom kommunen, utfärda selektiva licenser eller en allmän licens. Valet av specifik form av reglering är ett policy-beslut som det ankommer på kommunen att anta med stöd av dess rätt till självbestämmande. Vissa kommuner utnyttjar sin rätt enligt lotterilagen, [Orig. s. 4] antingen genom att införa ett fullständigt förbud, eller oftare genom ett selektivt förbud (såsom staden Děčín i förevarande fall) medan andra väljer att inte reglera hasardspel över huvud taget.
- [16] Ansvar för att kontrollera huruvida kommunen har hållit sig inom sitt utrymme för skönmässig bedömning i enlighet med konstitutionella principer och tillämplig unionsrätt (för det fall att den är tillämplig i målet), omfattas huvudsakligen av inrikesministeriets tillsyn av kommunernas utövande av deras rätt till självbestämmande. Huruvida ett dekret som utgör en bindande rättsakt med allmän giltighet är lagenligt och grundlagsenligt kan även kontrolleras av förvaltningsdomstolarna – såsom i förevarande fall – eller av Ústavní soud (Författningsdomstolen).
- [17] Staden Děčín utfärdade kommunalt dekret nr 3/2013 om reglering av vadslagning, lotterier och liknande spel med stöd av artikel 50.4 i lotterilagen. Dekretet förbjöd tillhandahållande av vadslagning, lotterier och liknande spel i hela staden i enlighet med nämnda lag. Samtidigt innehöll bilaga 1 till nämnda dekret en förteckning över de exakta adresser i Děčín där kasinoverksamhet är tillåten.
- [18] Tidigare rättspraxis från Nejvyšší správní soud har fastställt att unionsrättens bestämmelser om friheten att tillhandahålla tjänster inom unionen inte är tillämplig på ovannämnda typ av reglering, även om en del av kasinonas eller liknande verksamheters kunder är medborgare i andra medlemsstater i unionen.

III. Bedömning av frågorna som hänskjutits för förhandsavgörande

- [19] I förevarande fall ska Nejvyšší správní soud avgöra huruvida unionsrätten – i synnerhet bestämmelserna om friheten att tillhandahålla tjänster inom unionen

(artikel 56 och följande artiklar FEUF) – är tillämplig enbart på den grunden att en del av kunderna som besöker klagandens kasino är medborgare i andra medlemsstater i unionen.

- [20] Av de skäl som anges nedan anser kammaren i utökad sammansättning vid Nejvyšší správní soud att det är nödvändigt att hänskjuta frågan till EU-domstolen för förhandsavgörande.
- [21] Den frihet att tillhandahålla tjänster som garanteras av unionsrätten gäller inte endast tillhandahållare av tjänster utan även kunder (se Cowan, 186/87, EU:C:1989:47 och senare praxis). Kammaren i utökad sammansättning erinrar om att den centrala frågan i det aktuella målet är eventuella inskränkningar i *kundernas* frihet att erhålla tjänster. Klaganden är ett tjeckiskt bolag med registrerat säte i Tjeckien. Det har således inte gjorts några invändningar avseende eventuella inskränkningar av friheten att tillhandahålla tjänster från tillhandahållarens sida.
- [22] Kammaren i utökad sammansättning godtar att det kan följa av EU-domstolens rättspraxis att artikel 56 och följande artiklar FEUF är tillämpliga på förevarande fall. Personer som är bosatta i en medlemsstat och som beger sig till en annan medlemsstat inom ramen för en resa eller för studier ska betraktas som tjänstemottagare i den mening som avses i unionsrätten (kommissionen mot Spanien, C-211/08, EU:C:2010:340, punkt 51 och där angiven rättspraxis).
- [23] I *Berlington Hungary m.fl.*, C-98/14, EU:C:2015:386 fastställde EU-domstolen inledningsvis att en del av de berörda bolagens kunder var unionsmedborgare som semestrade i Ungern (punkt 25) och konstaterade därefter (punkt 26) att: ”När en tjänsteleverantör i en medlemsstat tillhandahåller en mottagare i en annan medlemsstat tjänster utan att förflytta sig, är det emellertid fråga om ett gränsöverskridande tillhandahållande av tjänster, i den mening som avses i artikel 56 FEUF”. EU-domstolen hänvisade även till sin tidigare praxis (dom *Alpine Investments*, C-384/93, EU:C:1995:126, punkterna 21 och 22, dom *Gambelli m.fl.*, C-243/01, EU:C:2003:597, punkt 53, och dom *kommissionen mot Spanien*, C-211/08, EU:C:2010:340, punkt 48).
- [24] Nationell lagstiftning såsom den tjeckiska lagstiftning som reglerar lotterier och hasardspel – som gäller utan åtskillnad för tjeckiska medborgare och medborgare i andra medlemsstater – kan omfattas av bestämmelserna om de grundläggande friheterna i FEUF, om än enbart i den mån den är tillämplig på förhållanden som har samband med handeln mellan medlemsstaterna (se, för ett liknande resonemang, dom *Anomar m.fl.*, C-6/01, EU:C:2003:446, punkt 39, och dom *Garkalns*, C-470/11, EU:C:2012:505, punkt 21).
- [25] De flesta mål som avgjorts av EU-domstolen i detta sammanhang har avsett omständigheter med ett omfattande ”gränsöverskridande” element.
- [26] I målet *Alpine Investments* erbjöds tillhandahållande av tjänster rörande varuterminskontrakt via telefon från Nederländerna inte endast till kunder i

Nederländerna, utan även till kunder i andra medlemsstater i unionen. Enligt nationella bestämmelser var det förbjudet att tillhandahålla denna tjänst, även till andra medlemsstater. EU-domstolen konstaterade att unionsrätten ”skall anses vara tillämplig på tjänster som den som tillhandahåller tjänsterna erbjuder per telefon till potentiella mottagare som är etablerade i andra medlemsstater och som personen i fråga tillhandahåller utan att förflytta sig från den medlemsstat i vilken han är etablerad” (punkt 22).

- [27] I domen Gambelli konstaterade EU-domstolen analogt att unionsrätten även är tillämplig på tjänster som ett tjänsteföretag erbjuder via Internet – och således utan att förflytta sig – till mottagare i en annan medlemsstat (tillhandahållande av tjänster över gränserna via internet). Varje inskränkning av dessa verksamheter utgör en inskränkning i friheten att tillhandahålla tjänster (punkt 54).
- [28] I domen Berlington Hungary påpekade EU-domstolen att en del av sökandebolagens kunder var unionsmedborgare som semestrade i Ungern (punkt 25), men konstaterade även att unionsrätten också är tillämplig i situationer där ”det ... inte heller på något sätt [kan] uteslutas att näringsidkare som är etablerade i andra medlemsstater än Ungern har varit eller är intresserade av att öppna spelhallar i Ungern” (punkt 27).
- [29] Det framgår emellertid av EU-domstolens rättspraxis om friheten att tillhandahålla tjänster att den ännu inte har klargjort huruvida unionsrätten, inklusive artikel 56 och följande artiklar FEUF, är tillämplig endast på den grunden att en tjänst som tillhandahålls i en medlemsstat huvudsakligen till medborgare i den medlemsstaten även utnyttjas eller kan utnyttjas av en krets av medborgare från en annan medlemsstat i unionen.
- [30] Den ovan återgivna problematiken har föranlett kammaren i utökad sammansättning att hänskjuta den *första frågan* för förhandsavgörande. Om det i förfarandet inför en nationell domstol har framställts ett yrkande om ett eventuellt åsidosättande av bestämmelserna om friheten att tillhandahålla tjänster enligt unionsrätten, vem är då skyldig att visa att det föreligger ett gränsöverskridande element som gör att artikel 56 och följande artiklar FEUF är tillämpliga, och i vilken utsträckning är de skyldiga att göra detta? Är den ena partens påstående att det (i typfallet) är medborgare från andra medlemsstater som besöker eller kan besöka partens lokaler tillräckligt för att bestämmelserna i FEUF ska bli tillämpliga? Eller är parten skyldig att styrka denna omständighet? Och kan ett besök av en enda kund från en annan medlemsstat vara tillräckligt?
- [31] Kammaren i utökad sammansättning påpekar att den inte kan dela den hypotetiska slutsatsen att den omständigheten att en enda medborgare från en annan medlemsstat i unionen slumpmässigt besöker lokaler som tillhandahåller något slags tjänst (i teorin) skulle kunna leda till att artikel 56 FEUF automatiskt blir tillämplig på all nationell lagstiftning som med allmän giltighet reglerar den aktuella tjänstesektorn på nationell nivå. Om så vore fallet skulle det antagligen inte finnas några lokaler i Tjeckien som omfattas av nationella bestämmelser vilka

inte är faller inom tillämpningsområdet för artikel 56 FEUF. Det finns antagligen inga lokaler någonstans i Europa i dag – av något slag – vars tjänster inte används av en del utländska kunder, i vart fall då och då.

- [32] Kammaren i utökad sammansättning söker genom den *andra frågan* få klarhet i huruvida överväganden och principer från andra (relaterade) unionsrättsliga områden eventuellt saknar relevans för bedömningen av den första frågan.
- [33] En infallsvinkel i diskussionen skulle kunna vara huruvida en *de minimis*-reglering – i likhet med den som exempelvis finns inom konkurrensrätten, offentligt stöd eller offentlig upphandling (sistnämnda i form av ett EU-tröskelvärde för kontraktets **[Orig. s. 6]** omfattning/värde – även borde införas med avseende på friheten att tillhandahålla tjänster. Utgör återkallelsen av en licens för att driva en hasardspelsinrättning på en adress i en tjeckisk småstad, vilken potentiellt innebär att en kund från en annan medlemsstat inte kan besöka de aktuella lokalerna, faktiskt ett hot mot eller en inskränkning av friheten att tillhandahålla tjänster, och bör således vara av intresse för unionsrätten och EU-domstolen?
- [34] Kammaren i utökad sammansättning påpekar dessutom att det, även i fall som potentiellt skulle falla under *de minimis*-tröskeln utifrån ett unionsrättsligt perspektiv, skulle ankomma på medlemsstaternas domstolar att säkerställa att inskränkningarna i rätten att bedriva näringsverksamhet och tillhandahålla tjänster, såsom i förevarande fall, inte är godtyckliga eller diskriminerande. Nationell lagstiftning ger emellertid de nationella domstolarna tillräckliga medel för att fullgöra detta uppdrag. Förvaltningsdomstolarna är naturligtvis också redo att säkerställa tillämpningen av unionsrätten, men innan unionsrättens bestämmelser kan tillämpas måste det först fastställas att det finns ett tillräckligt samband till friheten att tillhandahålla tjänster inom EU. Den hänskjutande domstolen anser inte att det finns ett sådant samband i förevarande mål.
- [35] Kammaren i utökad sammansättning vill även hänvisa till domen i målet Keck och Mithouard, C-267/91 och C-268/91, EU:C:1993:905, trots att den är medveten om att nämnda dom avser fri rörlighet för varor och inte tjänster. Kammaren i utökad sammansättning anser att tillämpningen av nationella bestämmelser som förbjuder eller reglerar en viss tjänst inom ett visst område inte kan omfattas av tillämpningsområdet för artikel 56 FEUF endast på den grunden att en del av tjänsteleverantörens kunder kommer från en annan medlemsstat, under förutsättning att nämnda nationella bestämmelser är tillämpliga på alla relevanta enheter som bedriver verksamhet inom landet. På samma sätt ska nationella bestämmelser såväl rättsligt som faktiskt gälla för samtliga berörda näringsidkare som huvudsakligen tillhandahåller tjänster till medborgare från andra medlemsstater å ena sida, och näringsidkare som fokuserar på en inhemsk kundkrets å andra sidan (se, i tillämpliga delar, punkt 16 i domen Keck och Mithouard).

[36] Kammaren i utökad sammansättning är övertygad om att, för det fall att sådana (icke-diskriminerande) villkor är uppfyllda, omfattas inte tillämpningen av regler som förbjuder eller reglerar hasardspel på kommunal nivå, såsom i förevarande fall, av tillämpningsområdet för artikel 56 och följande artiklar FEUF. Den hänskjutande domstolen erinrar om att näringsidkaren – en tjeckisk juridisk person – i förevarande fall är förbjuden att bedriva hasardspelsverksamhet endast i en del av en stad med 50 000 innevånare. Det är fortfarande tillåtet att bedriva hasardspelsverksamhet i den del av staden som uttryckligen anges i det kommunala dekretet. Det finns ingenting i förevarande fall som tyder på att nämnda dekret i egenskap av en tvingande rättsakt med allmän giltighet skulle få en annan effekt, varken rättsligt eller faktiskt, för näringsidkare som huvudsakligen tillhandahåller tjänster till medborgare i andra medlemsstater (den hänskjutande domstolen påpekar även att klaganden inte har gjort gällande att denne *huvudsakligen* tillhandahåller tjänster till utländska kunder).

IV. Slutsats

[37] Mot bakgrund av det ovan anförda hänskjuter Nejvyšší správní soud följande frågor till Europeiska unionens domstol för förhandsavgörande:

1) **Är artikel 56 och följande artiklar FEUF tillämpliga på nationell lagstiftning (en tvingande rättsakt med allmän giltighet i form av ett kommunalt dekret) som förbjuder en viss tjänst i en del av en kommun, endast av det skälet att vissa av en tjänsteleverantörs kunder som påverkas av nämnda lagstiftning kan komma från eller faktiskt kommer från en annan medlemsstat i unionen?**

För det fall att denna fråga ska besvaras jakande: Är blotta påståendet att det kan finnas kunder från en annan medlemsstat tillräckligt för att artikel 56 FEUF ska vara tillämplig, eller är tjänsteleverantören skyldig att styrka att denne faktiskt har tillhandhållit tjänster till kunder som kommer från andra medlemsstater?

2) **Har det någon betydelse för svaret på den första frågan att:**

a) **den eventuella inskränkningen av friheten att tillhandahålla tjänster i hög grad är begränsad i både geografiskt och materiellt hänseende (eventuell tillämpning av ett *de minimis*-undantag), [Orig. s. 7]**

b) **det inte framstår som att den nationella lagstiftningen, varken rättsligt eller faktiskt, innebär en skillnad i regleringen av ställningen hos näringsidkare som tillhandahåller tjänster huvudsakligen till medborgare i andra medlemsstater i Europeiska unionen å ena sidan, och näringsidkare som fokuserar på en inhemsk kundkrets å andra sidan?**

[38] ... [nationellt förfarande]

... [nationellt förfarande]

Brno, 21 mars 2019

... [namnteckningar]

...

ARBETS
DOKUMENT